

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

**УНІВЕРСИТЕТСЬКА БІБЛІОТЕКА:
СУЧАСНИЙ ФОРМАТ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В ПЕРІОД ГЛОБАЛЬНИХ
ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

20 листопада 2025 року

*Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова,
Наукова бібліотека*

Миколаїв–НУК–2025

ОРГАНІЗАТОРИ:

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА БІБЛІОТЕЧНА АСОЦІАЦІЯ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
Наукова бібліотека

**Матеріали публікуються за оригіналами, наданими авторами.
Претензії до організаторів не приймаються.**

Відповідальний за випуск Т. М. Костирко

Університетська бібліотека: сучасний формат освітньо-наукової діяльності в період глобальних викликів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 20 листоп. 2025 р. – Миколаїв : НУК, 2025.

До збірки матеріалів конференції увійшли доповіді та виступи з нагальних питань діяльності бібліотек закладів вищої освіти (ЗВО), а саме: функціонування університетських бібліотек в умовах війни; розвиток теорії інтелекту в сучасних умовах обробки великих даних; зарубіжні практики впровадження управління дослідними даними в університетських бібліотеках; роль бібліотеки у формуванні навичок інформаційної, медійної та цифрової грамотності; використання управлінського потенціалу в бібліотеці для забезпечення освітнього і наукового процесів ЗВО під час війни; роль університетської бібліотеки у впровадженні інструментів штучного інтелекту (ШІ) в освітній і науковій діяльності з дотриманням принципів академічної доброчесності; формування політики використання ШІ в освітньому процесі; форми співпраці музеїв і бібліотек ЗВО.

УДК 027.7

© Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, 2025

© Наукова бібліотека Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова, 2025

З М І С Т

БЄЛОДЄД О. В. Наукові пріоритети в роботі Наукової бібліотеки університету	5
БІЛОНОЖКО К. С. Університетська бібліотека, академічна доброчесність і штучний інтелект: формування політики використання ШІ в освітньому процесі	11
ДМИТРИЧЕВА В. І. Роль бібліотеки у формуванні навичок інформаційної, медійної та цифрової грамотності громадян	14
КАРТУЗОВ К. М. Використання цифрових ресурсів державних архівів у викладанні гуманітарних дисциплін на прикладі фонду «Канцелярія Миколаївського військового губернатора»	19
КИРИЧОК І. В., БАБАК Т. О., КРАСЮКОВА О. О. Університетська бібліотека як простір психосоціальної підтримки: зарубіжний та вітчизняний досвід	24
КОСТИРКО Т. М. Трансформація університетської бібліотеки: досвід минулого та виклики майбутнього	40
КУЛИК Є. В. Інституційна модель відкритої науки: політики, сервіси та впровадження .	47
КУЗНЕЦОВА І. В. Бібліотечна діяльність крізь призму соціокультурних змін	53
МАТВІЄНКО О. Б. Використання мовних моделей штучного інтелекту в роботі університетської бібліотеки	63
МОЛЧАНОВА С. А.,	66
МАЦЕЙ О. О. Інклюзивність і життєстійкість: важливі орієнтири університетських бібліотек	67
СІМОНЕНКО Н. Є. Популяризація науки засобами бібліотеки закладу вищої освіти	73
СТЕЦЕНКО Н. С. Університетська бібліотека – скарбниця знань і простір еколого-правового просвітництва	78
ТЕЛЬПИШ О. А. Роль Наукової бібліотеки університету в реалізації завдань патріотичного виховання молоді (з досвіду роботи)	84
ХАЄЦЬКИЙ О. П. Бібліотеки та музеї закладів вищої освіти: форми співпраці	93
ЦОКАЛО О. О., ТКАЧЕНКО Д. В. Роль бібліотеки МНАУ у впровадженні інструментів штучного інтелекту в освітній і науковій діяльності з дотриманням принципів академічної доброчесності	99
ШАМРАЙ-ЯБЛОНСЬКА Н. А. Слово як зброя: книги про війну та суспільна потреба бібліотек говорити про них	109
ШАРОНОВА Н. В., ВОРЖЕВІТІНА А. І. Розвиток теорії інтелекту в сучасних умовах обробки великих даних	114
ШЕМАЄВ О. О. Фонди університетських бібліотек як елемент формування та збереження документальної спадщини промоції здоров'я в Україні	118
ШЕМАЄВА Г. В. Зарубіжні практики впровадження RDM в університетських бібліотеках	124

functions in forming and preserving documentary heritage of health promotion, ensuring knowledge continuity, supporting educational programs and scientific research, implementing educational activities, and promoting development of medical literacy and healthy behavioral patterns among population. *(сократимь)*

Keywords: university libraries, health promotion, documentary heritage, digitalization, public health, library collections, educational programs, inter-institutional cooperation.

УДК 001.103:004.451.5:027.7

Шемаєва Г. В.,

д-р наук із соціальних комунікацій, професор,
професор кафедри документознавства та інформаційної діяльності,
Національний аерокосмічний університет «ХАІ»,
м. Харків, Україна

e-mail: annashemaeva@ukr.net

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-1053-989X>

ЗАРУБІЖНІ ПРАКТИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ RDM В УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОТЕКАХ

Анотація. Висвітлюється досвід впровадження управління дослідницькими даними (RDM) в університетських бібліотеках провідних країн світу, зокрема: США, Великобританії, Німеччини, Франції, Австралії. Акцентується на практичних підходах до RDM, пов'язаних з організацією спеціальних центрів або служб RDM на засадах співпраці бібліотекарів з науковцями, інформаційними фахівцями та іншими спеціалістами; розробкою нормативних документів та особливостях роботи з даними досліджень.

Ключові слова: управління дослідницькими даними (RDM), університетські бібліотеки, документування дослідницьких даних, зарубіжний досвід.

Нові виклики, зумовлені поширенням концепції відкритої науки, впливають на зміни в системі наукових комунікацій. Поряд зі статтею як головною одиницею наукової комунікації зростає значення дослідницьких даних. На відміну від журнальних статей, які є статичним відображенням результатів досліджень, дані досліджень є динамічними. У багатьох університетах створюється величезна кількість таких даних у найрізноманітніших формах. Вони є цінним науковим активом, який має потенціал для повторного використання після активної фази дослідження. Це спричинило до активного розвитку управління дослідницькими даними (RDM), спрямованого на безпечне зберігання даних, їхню доступність та можливість використання іншими дослідниками. Правильне управління дослідницькими даними має вирішальне значення для забезпечення довгострокового зберігання та зручності використання результатів досліджень.

Управління дослідницькими даними стає одним із важливих напрямів діяльності університетської бібліотеки. Фахівці бібліотек мають досвід у багатьох питаннях, пов'язаних з RDM. Це, зокрема, такі напрями як: розвиток цифрових ресурсів, підтримка відкритого доступу до наукової та культурної спадщини, комунікаційні зв'язки з науковцями, видавництвами тощо, позиціонування бібліотеки як важливої структури в системі наукових комунікацій. Це стосується й ретельної обробки та організації дослідницьких даних протягом усього життєвого циклу дослідження. Однак, практика обміну даними та розвиток послуг RDM в бібліотеках є більш поширеними в розвинених країнах. Тому виникає доцільність вивчення практичних підходів до RDM у зарубіжному досвіді.

Зарубіжні дослідники відзначають, що впровадження RDM базується на трьох ключових елементах: 1) створення спеціалізованих служб; 2) розробка політик управління даними й інших нормативних документів; 3) розвиток компетентностей персоналу [5].

Цікавим є досвід бібліотеки University of Washington, де значна увага приділяється інфраструктурному розвитку для управління даними досліджень [4]. Центр цифрової науки та кураторства (CDSC) бібліотеки об'єднує студентів, викладачів, дослідників та бібліотекарів для підготовки та реалізації спільних цифрових проєктів. А інша структура – Служба наукової комунікації спрямована на допомогу дослідникам швидко поширювати свої наукові роботи серед світової аудиторії, підтримку публікацій з відкритим доступом, організацію та збереження відкритих дослідницьких даних.

Служба дослідницьких даних бібліотеки Harvard University об'єднує членів Гарвардської мережі спеціалістів із оброблення даних, бібліотечних фахівців, експертів для забезпечення можливостей пошуку, доступності, сумісності та повторного використання мультидисциплінарних даних. Служба є офіційним каналом комунікації. Її діяльність спрямована на визначення, розробку та координацію таких видів діяльності: освіту та навчання, консультаційні послуги з управління дослідницькими даними; а також участь у співпраці та стійких партнерствах, підготовку рекомендацій, просування подій, послуг та ресурсів, політики Гарварду щодо дослідницьких даних та їх архівування в репозитарії.

Інфраструктуру з управління дослідницькими даними KIT Karlsruhe було реалізовано спільними зусиллями науковців, бібліотечних фахівців та розробників програмного забезпечення в межах проєкту. Тут поєднуються 4 сервіси, надання доступу, збір метаданих, надання метаданих, надання послуг користувачам [6].

У Центрі документації університетської бібліотеки Paris Nanterre, який поєднує 16 бібліотек, здійснюється супроводження досліджень за галузями наук, зокрема гуманітарних наук [1]. Акцентується увага на плануванні, навчанні, співпраці з іншими відділами, розміщенні дослідницьких даних в репозитарії, документуванні даних.

Діяльність центру RDM Бібліотеки Royal College of Surgeons of Ireland університету медицини та охорони здоров'я ґрунтується на співпраці не тільки з бібліотеками, але й національними організаціями даних для надання послуг про дані досліджень з проблем здоров'я, зосереджуючись на принципах FAIR. Центр надає бібліотекарям і дослідникам повний інструментарій для дотримання політики управління даними та обміну ними; пропонує тренінги, навчальні ресурси, консультації. Основну увагу приділено розвитку навичок роботи з дослідницькими даними, підготовлено посібник з RDM, який містить практичні поради, корисні ресурси. Зокрема, у ньому акцентується на типах даних, форматах файлів та їх упорядкуванні, збереженні та архівуванні даних у репозитарії, створенні записів метаданих шляхом призначення ідентифікаторів цифрових об'єктів (DOI), ліцензуванні даних для повторного використання, документуванні даних.

В Австралії управління даними у Western Sydney University підтримують бібліотека, дослідницька служба та інформаційний центр [2]. Для завантаження, аналізу, пакування, перевірки якості, зберігання даних та автоматичного виявлення метаданих застосовують спеціальну платформу на основі Dublin Core 6, що визначає всі метадані, включаючи їх властивості, схеми кодування словника, особливості синтаксису тощо; підтримує дизайн метаданих. Зазначено, що такий підхід сприяє формуванню якісної інфраструктури для RDM. Також заслуговує уваги те, що бібліотека бере участь у розробці ключових політик університету.

На основі проведеного аналізу встановлено, що фахівцями бібліотек вагоме значення приділяється документуванню дослідницьких даних та створенню їх метаданих, що є основою ефективного RDM. Це гарантує, що задокументовані дані будуть доступними для пошуку, виявлення та їх використання. Загалом у зарубіжному досвіді виділяють два рівні документування. До першого відносять рівень дослідницького проєкту. Він пов'язаний з тим, що звертається увага на контекст збору даних проєкту, відповідні методи, організацію файлів, використані джерела даних, перевірку, якість, трансформацію та конфіденційність. На другому рівні набору даних для документування важливим є назви та описи змінних

даних; пояснення до кодів та схем класифікації; алгоритми, що використовуються для перетворення даних; формати файлів та програмне забезпечення.

У зв'язку з тим, що різні види дослідницьких проєктів генерують та збирають різні типи даних, фахівці виділяють такі категорії наукових даних: спостережні (фіксуються в режимі реального часу); експериментальні (отримуються протягом експериментів, зокрема в лабораторії за контрольованих умов); обчислювальні та комп'ютерні; похідні (створені на основі існуючих наборів даних).

Також у зарубіжному досвіді спостерігається участь бібліотечних фахівців у розробці засадничих та нормативних документів з управління дослідницькими даними. Серед них:

- політика управління дослідницькими даними;
- політика відкритого доступу до досліджень;
- кодекс дослідницької практики;
- політика інтелектуальної власності;
- політика управління записами та архівами;
- управління ризиками захисту даних.

Важливим аспектом діяльності академічних бібліотек щодо RDM є створення репозитаріїв як спеціальних сховищ даних з можливістю пов'язувати набори даних з відповідною статтею як у внутрішніх, так і в сторонніх системах [3]. Інституційні репозитарії є безпечною платформою зберігання та поширення наборів дослідницьких даних, створених науковцями університетів. Сприяючи структурованим метаданим, контрольованому доступу та дотриманню таких стандартів, як принципи FAIR (можливість пошуку, доступність, сумісність та повторне використання), інституційні репозитарії підвищують можливість розробки інноваційних дослідницьких проєктів, слугують наріжним каменем сучасної практики управління дослідницькими даними. Проте у зарубіжному досвіді, як і в Україні, не всі інституційні репозитарії розраховані на збереження дослідницьких даних. Тому значна кількість бібліотек використовують інші сховища. Наприклад, значна кількість університетських бібліотек Іспанії для розміщення дослідницьких даних використовують регіональні та національні репозитарії, а також універсальну платформу Zenodo з відкритим доступом для зберігання, спільного використання та цитування наукових матеріалів, розроблена CERN в рамках європейської ініціативи OpenAIRE [7].

Загалом, проведений аналіз зарубіжного досвіду показує, що RDM у діяльності бібліотек активно розвивається, перетворюється на міждисциплінарний сервіс, який формує

нову роль бібліотек як центрів у створенні якісних, доступних, повторно використовуваних дослідницьких результатів.

Список використаної літератури:

1. Cassafieres, C. S. (2024) Sustainable and collaborative development of research support services at the university library of Paris Nanterre (France). *BOBCATSSS 2024*. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10559949>
2. Cooper J., Leahy A., Kmiec M., Donnelly T. (2023). Metadata: A Case Study at Western Sydney University: Assessment of Metadata Schema for Active Research Data Managemen. *Western Sydney University*. <https://doi.org/10.26183/T8X5-HF62>
3. Dube T. V. (2025). Research data management in academic libraries: institutional repositories as a reservoir for research data *Library Management*. № 3. DOI 10.1108/LM-06-2024-0070 <https://www.emerald.com/insight/0143-5124.htm>
4. Fu P., Blackson M., Valentino M. (2023). Developing research data management services in a regional comprehensive university: The case of Central Washington University. *IFLA Journal*, 49 (2), 443–451. <https://doi.org/10.1177/03400352221116923>
5. Hackett, C., Kim, J. (2024). Planning, implementing and evaluating research data services in academic libraries: A model approach. *Journal of Documentation*, 80(1), 27–38. <https://doi.org/10.1108/JD-01-2023-0007>
6. Lorenz C., Hadizadeh M., Barthlott S., Fösig R., Çayoğlu U., Ulrich R., Bach, F. CAT4KIT: A cross-institutional data catalog framework for the FAIRification of environmental research data. *EGU General Assembly 2023, Vienna, 24–28 Apr 2023*. 2023. EGU23-15367. <https://doi.org/10.5194/egusphere-egu23-15367>
7. Martin-Melon R., Hernández-Pérez T., Martínez-Cardama S. Research data services (RDS) in Spanish academic libraries. *The Journal of Academic Librarianship*. 2023. 49 (4), 102732. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2023.102732>

FOREIGN PRACTICES OF IMPLEMENTING RDM IN UNIVERSITY LIBRARIES

Abstract. *The article highlights the experience of implementing research data management (RDM) in university libraries in leading countries around the world, including the United States, the United Kingdom, Germany, France, and Australia. It focuses on practical approaches to RDM related to the organization of special RDM centers or services based on cooperation between librarians, researchers, information specialists, and other professionals; the development of regulatory documents; and the specifics of working with research data.*

**УНІВЕРСИТЕТСЬКА БІБЛІОТЕКА: СУЧАСНИЙ
ФОРМАТ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
ПЕРІОД ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ**

Всеукраїнська науково-практична конференція

Key words: *research data management (RDM), university libraries, research data documentation, foreign experience.*